

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра образотворчого мистецтва і декоративно-прикладного мистецтва
та реставрації творів мистецтва

Дипломна робота
бакалавра

з теми: **«ХУДОЖНЯ ЕМАЛЬ В САКРАЛЬНОМУ МИСТЕЦТВІ»**

Виконала: студентка 4 курсу, групи
ODR1-B19

023 Образотворче мистецтво, декоративне
мистецтво, реставрація

Кожухівська Єлизавета Андріївна

Керівник:

Паур Ірина Василівна

кандидат історичних наук, доцент

Рецензент:

Урсу Наталія Олексіївна

Доктор мистецтвознавства, професор

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТА ОСОБЛИВОСТІ САКРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА	6
1.1. Основні чинники розвитку сакрального мистецтва в світі та Україні	6
1.2. Типологія творів сакрального мистецтва.....	15
РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА ТЕХНОЛОГІЇ ХУДОЖНЬОЇ ЕМАЛІ У ВИГОТОВЛЕНІ ТВОРІВ САКРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА	25
2.1. Художня емаль як елемент декору в сакральному мистецтві	25
2.2. Техніко-технологічні особливості методів використання художньої емалі	35
ВИСНОВКИ	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47
ДОДАТКИ	53

ВСТУП

Актуальність: Тема художньої емалі є досить широко вивченою в наш час – все ще існують багато аспектів, які потребують подальшого розгляду та розвитку. По-перше, емаль є одним з найдавнішим матеріалом, який використовувався для створення художніх творів. Цей матеріал залишається популярним матеріалом в декоративно-прикладному мистецтві, зокрема у сакральному мистецтві, де емаль дозволяє майстрам створювати витончені та складні деталі та надає їм можливість передавати сильні емоції через колір і текстуру. По-друге, сакральне мистецтво, що включає у себе релігійні та духовні елементи, є важливою частиною культури багатьох народів, і воно продовжує зберігати свою актуальність до сьогоднішнього дня. Художня емаль, як один із елементів сакрального мистецтва, допомагає створювати красу та виражати духовність та релігійні переконання. По-третє, в сучасному світі відбуваються зміни у сприйнятті релігійності та духовності, що призводить до переосмислення ролі сакрального мистецтва у суспільстві. У цьому контексті дослідження та вивчення технік та матеріалів, що використовуються в сакральному мистецтві, таких як художня емаль, може допомогти краще зрозуміти та оцінити значення цього виду мистецтва для релігійної та духовної культури. Отже, визначена тема є актуальна в контексті історії мистецтва, формування релігійної та духовної культури, та розробки методики в технологічних процесах.

Об'єкт дослідження. Сакральне мистецтво в світі та Україні.

Предмет дослідження. Технології використання художньої емалі в сакральному мистецтві.

Мета. Дослідити історію розвитку художньої емалі в контексті сакрального мистецтва. Проаналізувати основні техніки та методи застосування художньої емалі в сакральному мистецтві. Дослідити роль сакрального мистецтва в світі та Україні. Розглянути естетичні та символічні аспекти використання емалі в сакральному мистецтві. Розглянути сучасні технології та

методи застосування художньої емалі в сакральному мистецтві та проаналізувати їх переваги та недоліки.

Для досягнення мети було поставлено такі **завдання**:

- дослідити основні чинники розвитку сакрального мистецтва в світі та Україні з використанням художньої емалі;
- визначити особливості технологій художньої емалі у виготовленні творів сакрального мистецтва;
- проаналізувати техніко-технологічні особливості методів виготовлення творів сакрального мистецтва із використанням художньої емалі;
- зробити висновки про роль художньої емалі в сакральному мистецтві та її значення для релігійної та культурної спадщини людства;
- сформулювати рекомендацій щодо подальшого розвитку та застосування художньої емалі в сакральному мистецтві.

Методи дослідження. Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань використано такі методи: історичний метод, емпіричний метод, теоретичний метод, метод абстрагування, метод узагальнення, культурологічний метод, метод мистецтвознавчого аналізу.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення та висновки дипломної роботи можуть бути використаними у практиці викладання курсів «Історія мистецтва» для здобувачів загальної середньої освіти та студентів спеціалізованих навчальних закладів культури і мистецтва. Розроблена технологічна карта може бути використана при виготовленні ювелірного виробу з застосуванням техніко-технологічних процесів художньої емалі

Апробація результатів дослідження. Основні результати роботи були апробовані у вигляді доповіді на II Всеукраїнському мистецькому симпозіумі пам'яті Бориса Михайловича Негоди «Верлібри пастелі» (7 квітня 2023 р.) з публікацією тези «Роль ювелірного мистецтва у формуванні національної ідентичності».

Структура дипломної роботи включає: вступ, два розділи, які містять по два підрозділи, висновки, список використаних джерел з 64 найменувань та 15 додатків. Загальний обсяг дипломної роботи – 65 сторінок. Основний текст викладено на 42 сторінках.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає змогу зробити наступні висновки:

1. Сакральне мистецтво є важливою складовою культурного спадку різних цивілізацій і релігій. Воно відображає духовність та релігійні переконання суспільств і зберігає їх на протязі історичних епох.

2. Історія розвитку сакрального мистецтва пройшла крізь різні епохи, стилі і культурні впливи. Вона розкривається через різноманітні форми виразності, такі як архітектура, живопис, скульптура, розпис і мозаїка.

3. Технологія художньої емалі є важливим елементом виготовлення сакральних творів мистецтва. Вона передає барви, деталі та виразність витворів, додаючи їм особливий шарм і вишуканість.

4. Художня емаль дозволяє передати символіку, містику та релігійні образи через використання різноманітних кольорів, форм та текстур. Вона створює атмосферу святості та духовності, надаючи сакральним об'єктам особливого значення.

5. Різні культури та традиції мають свої унікальні підходи до використання художньої емалі в сакральному мистецтві. Це включає різноманітні техніки, стилі та типи емалі, які використовуються для створення релігійних творів.

6. Художня емаль в сакральному мистецтві сприяє поглибленню духовного досвіду вірян, надаючи їм можливість зануритися у світ символіки, релігійних образів та містичності. Вона є мостом між матеріальним і духовним, допомагаючи відчутти присутність святого та небесного.

7. Використання технології художньої емалі у виготовленні сакральних творів вимагає високої майстерності, знання технік і матеріалів, а також врахування особливостей релігійного контексту.

8. Дослідження сакрального мистецтва та технології художньої емалі має важливе значення для збереження культурної спадщини і розуміння роль мистецтва у формуванні суспільства та духовного світу людей.

В цілому, дослідження підтверджує значущість художньої емалі в сакральному мистецтві, як важливого засобу вираження духовних ідей та створення зв'язку між людиною і світом релігії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бакович О. П. Українське сакральне образотворче мистецтво другої половини 18 ст. Історія релігій в Україні: науковий щорічник / упоряд. О. Киричук, М. Омельчук, І. Орлевич. Л.: Л.: Інститут релігієзнавства філія Львівського музею історії релігії; вид-во «Логос», 2011. Книга II. 2021. № 21 – 2. С. 428 – 436. Режим Доступу: <https://www.religio.org.ua/index.php/religio/article/view/1204/1204> (дата звернення: 10.04.2023)
2. Барбалат О. Художня емаль в Україні. Матеріали до словника-довідника. Київ: Державне видавництво. 2007. с. 43 – 87.
3. Бойко Г. Скарбниця України: ювелірне мистецтво ХІХ – ХХ століть зі збірок Національного музею народної архітектури та побуту України. Київ: Фенікс. 2012. С. 137 – 144.
4. Верещак Г. І. Історія міст і сіл Української РСР: Чернігівська область. 1975. (с. 35-64), 632с.
5. Годлевська О. Сакральне мистецтво України: від традиції до новаторства. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки». 2016. № 22. С. 51 – 54.
6. Ісакова Н. П. Витоки, трансформації традицій українського сакрального мистецтва. Історія – Всесвітня історія та історія України. 2015. С. 343 – 352.
7. Історія українського мистецтва: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Ч. 1. Давня Русь: Київська Русь. Київ: Видавничий дім «Слово». 2009. С. 76 – 79.
8. Камінська М. М. Сакральне хорове мистецтво як один з чинників формування духовності студентів. Молодий вчений. 2018. № 11 (63). С. 175 – 177 <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/11/43.pdf> (дата звернення: 10.04.23)
9. Киянський В. О. Становлення іконопису на Україні в ХІІІ-ХVІІІ століттях. Київ: Наукова думка, 1985. С. 15 – 20.

10. Ковалів М. М. Художня емаль: історія, технологія, мистецтво / М.М. Ковалів. Київ: Світовид. 2016. С. 68 – 102.
11. Ковальова О. Художня емаль у сакральному мистецтві. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: мистецтвознавство. 2016. Вип. 31. С. 154 – 159.
12. Козакевич О. Сакральне мистецтво України: історія, технології, стилі. Львів: Кліо. 2015. 206 с.
13. Колесник О. Сакральне мистецтво в Україні: від давнини до сьогодення. Культурологічний вісник, № (1), 2017. С. 40 – 46.
14. Кондратюк О. І. Архітектура Собору св. Юра у Дрогобичі: історія створення та розвитку [Architecture of the St. George Cathedral in Drohobych: History of Creation and Development]. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Серія: Архітектура та мистецтвознавство. 2014. С. 141 – 147.
15. Кононенко М.М., Кононенко О.О. Храми Чернігова. Київ: Фоліо, 2006. С. 9 – 42.
16. Корольова Л. Сакральне мистецтво України: від народних звичаїв до сучасності / Л. Корольова. Київ: Либідь. 2013. 400 с.
17. Косів Р. Ікони на полотні «Страсті Христові» 17 ст. зі збірки Національного музею у Львові імені Андрія Шептицького. Студії мистецтвознавчі: Образотворче та декоративно-вжиткове мистецтво. Архітектура. Київ, 2016. Чис. 2. № (54). С. 27 – 46: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=StudM_2016_2_5 (дата звернення: 27.03.2023)
18. Костенко О. І. Сакральне мистецтво Київської Русі: формування та розвиток. Теорія та практика сучасної науки, .2013. С. 145 – 149.
19. Кочур Н. Художня емаль як вид українського декоративно-вжиткового мистецтва: історія та особливості технології. Наукові записки

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство. 2018. Вип. 2, С. 157 – 161.

20. Кулішевський І. Празький готичний кафедральний храм св. Віта. Київ: Будівельник. 1993. С. 7 – 39.

21. Лозко Л. І. Іконопис у технології художньої емалі: традиції та новітні технології виробництва. Художня культура, № (1). 2016. С. 6 – 11.

22. Луць С. В. Творчість митців КЮД «Лобортас» у контексті українського ювелірного мистецтва кінця ХХ – початку ХХІ століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступення кандидата мистецтвознавця: 17.00.06. Львів. 2017. 325 с.

23. Малюга І. Художня емаль у контексті сучасного мистецтва / І. Малюга // Теорія та практика сучасного мистецтва. 2014. Вип. 13. С. 107 – 111.

24. Маргітайтіс П. О. Протестантський одяг і його роль у вираженні вірування / П. О. Маргітайтіс // Історія релігії в Україні: наук. зб. Вип. Київ: Інститут релігієзнавства АН УРСР, 1992. С. 98 – 106.

25. Оксана Біла. Аспекти дослідження сакрального та новітнього мистецтва. Вісник Львівської національної академії мистецтв. Вип. 22. 2018 С. 431 – 435.

26. Павленко М. Українське сакральне мистецтво ХVІІІ – ХХ століть. Київ: Видавництво Старого Лева. 2012. С. 249 – 254.

27. Пачовська О. Львів. Архітектура та містобудування ХVІІ – ХVІІІ 2009. Київ: КМ Академія. С. 47 – 52.

28. Пащенко Л. М. Символіка сакральних прикрас у світлі етнічної культури народу України. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2019. Серія «Етнологія», № (12). С. 61 – 66.

29. Руденко М. Буланова Н. Релігійні прикраси / М. Руденко, Н. Буланова. К.: Видавництво «Дніпро». 1987. С. 10 – 65.

30. Сергієнко Н. М. «Св. Брендан і його мандрівки в античних і середньовічних легендах». Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія "Історія" 32, № 32. 2014. С.130 – 135.

31. Синенко В. Храми Чернігова. Київ: Україна, 2008, С. 9 – 25.

32. Стебловська І. "Культурний туризм як фактор збереження культурної спадщини в Україні." Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Менеджмент культурної і туристичної сфери 1. №16. 2017. С. 85 – 91.

33. Степанюк О. «Проекти реставрації сакральних об'єктів як інструмент збереження національної спадщини». Архів Київської Духовної Академії. № 42. 2017. С. 293 – 296.

34. Українське сакральне мистецтво XVIII – XX століть / Марина Павленко. К.: Видавництво Старого Лева. 2012. с. 317 – 408.

35. Шалагінова, О. О. «Символіка фрагментів архітектури як основа формування образотворчої мови сакральних споруд Київської Русі.» Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Художнє мистецтво, № 35. 2017. 43 – 47.

36. Шевченко В. Художня емаль в сучасному іконописі // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Мистецтвознавство. 2007. №12. С. 261 – 266.

37. Шевченко Т. Мистецтво художньої емалі у візуальному середовищі XXI століття / Т. Шевченко // Мистецтво і культура. 2018. Вип. 20. С. 68 – 73.

38. Шелєпін О. В. Дослідження Києво-Печерської лаври. «Мистецтвознавство: теорія, історія, культурологія». Київ: Видавництво Національного університету «Києво-Могилянська академія». 2015. С. 92 – 98.

39. Шелкова Н. В. Сакральне мистецтво як вищий вияв духовного світогляду людини. Том 20. 2021. №2. С. 125 – 142.

40. Шульга О. М. Художні особливості рукодільних виробів православного ритуального одягу XIX – початку XX століття. Наукові записки Інституту народознавства НАН України. Т. 14. Київ, 2018. С. 37 – 49.
41. Шумейко І. Типологія сакрального мистецтва в контексті християнської традиції. Наукові записки Кам'янець-Подільського національного університету. Серія: Історія, № (8). 2014. С. 123 – 127.
42. Berry I. & Batchelor D. The Techniques of Painting Enamel: Volumes I & II. London: Unicorn Press Ltd. 2017. 352 с.
43. Binski P. Medieval Death: Ritual and Representation. Cornell University Press. 2005. 272 с.
44. Borgerding T. Artistic Investments: Strategies of Renaissance Artists in Patronage Markets. Journal of Economic History. 2004. с. 64.
45. Byzantine Enamel Decoration: Aspects of History, Techniques and Typology» by Chr. G. Doukellis and N. A. Chrissanthakis. 2000. с. 288.
46. Enamel: A Survey of Enamelling Techniques from Ancient Egypt to the Present" by Glenice Lesley Matthews. 1992. 160 с.
47. Jan Rojt Vit Stemberk, Jan Kramlik. St. Vitus Cathedral in Prague. Prague: Prague Castle Administration. 2015. с. 304.
48. Kelen Leslie G. Sacred Images: A Vision of Native American Rock Art. New York: Marlowe & Company. 1997. С. 1 – 10.
49. Nagel A. Collecting Enamels, Volume 2: Champlevé and Other Cloisonné. ACC Art Books. 2012. С. 3 – 68.
50. Naumov O. Foreign historiography of enamel art. National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald. 2020. № 3. С.111-117. URL: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.3.2020.220112> (date of access: 25.04.2023).
51. Nelson Philip T. Chinese Enamel Ware: The Transitional Period, Late Ming to Early Ch'ing. University of Michigan Press. 1977. С. 7 – 24.
52. Nitsche H. & Brost A. (Eds.). Markus Heitz: Die Legenden der Albae: Dunkle Pfade. Lübbe. 2013. С. 17 – 18.

53. O'Connor M. *The Techniques of Painted Attic Pottery*. Thames and Hudson. 2002. 143 c.
54. Osinga M. *Enamelling: Principles and Practice*. Ramsbury, Marlborough: The Crowood Press Ltd. 2003. C. 33 – 36.
55. Radford M. . *Enamelling on Precious Metals*. London: A & C Black Publishers Ltd. 2000. C. 14 – 23.
56. Salmond Wendy. «The Meaning of the Icon in Orthodox Christianity.» *Icon and Devotion: Sacred Spaces in Imperial Russia*, edited by Oleg Tarasov and Wendy Salmond, University of Washington Press. 2010. C. 141 – 162.
57. Tóth Ágnes. *Hungari, an Enamel Art: 1939 – 1949*. Hungarian National Museum. 2007. C. 7 – 72.
58. Vickery N. *Chinese Cloisonne: The Pierre Uldry Collection*. London: Bamboo Publishing Ltd. 2000. c. 7 – 16.
59. Vikan Gary. «The Art of Byzantine Empire. *The Cambridge History of Christianity*, edited by Margaret M. Mitchell and Frances M. Young, Cambridge University Press. 2006. C. 369 – 386.
60. Virtue R. *Enamelling: A Practical Guide*. Marlborough: The Crowood Press Ltd. 2012. c. 9 – 22.
61. Walker J. *The Craft of Enamelling*. Marlborough: The Crowood Press Ltd. 2012. C. 15 – 34.
62. Weber Susan. *Enameling with Professionals. Glass on Metal Publications*. 2007. C. 11 – 43.
63. Woodrow S. *Enamelling Techniques*. Ramsbury, Marlborough: The Crowood Press Ltd. 2013. C. 10 – 15.
64. Zellweger C. *The Art of Fine Enameling*. Atglen, PA: Schiffer Publishing Ltd. 1997. C. 9 – 17.